

ÇANAKKALE DENİZ MUHAREBELERİNİN DENİZDE DÖNEMİN ŞARTLARINA GÖRE TASARLANMIŞ SAVAŞ GEMİSİNDE KRİTİK OLAYLARIN YAŞANDIĞI YER VE SIRAYA GÖRE TANITILMASI

¹Barış BULUT

ÖZET

Türk ordusunun I. Dünya Savaşı'nda zafer kazandığı tek cephe Çanakkale Cephesi olmuştur. Bu cephe, İtilaf Devletleri'nin saldırısı sonucu açılmış bir cephe'dir.

Bu savaşta İngilizlerin dünyaca meşhur deniz donanmaları, Nusret mayın gemisinin döşediği mayınlar ve Türk topçusunun isabetli atışları neticesinde Boğazın derin sularına gömülmüş, adeta savaşın kaderi değişmiştir. Düşman askerlerinin Gelibolu Yarımadasına yaptıkları çıkartma ve günlerce süren kanlı muharebelerin sonucunda Türk askeri yüzbinlerce şehit vermesine karşın düşmanı Çanakkale'den geçirmemiştir.

Bu çalışmanın amacı tarihte eşine ender rastlanır Çanakkale Zaferinin dünya açısından önemini tarihsel araştırma yöntemleri kullanarak ortaya koymak, alternatif deniz turizm yöntemlerinin nasıl geliştirilebileceğini açıklayabilmektir.

Çalışma; bu amaç çerçevesinde tarihsel araştırma yöntemleri kullanarak Çanakkale Zaferinin deniz muharebeleri kısmının denizde kritik olayların yaşandığı yerde ve yaşandığı sırayla dönemin şartlarına uygun tasarlanmış savaş gemisi içinde anlatılmasını alternatif turizm önerisi olarak açıklayacak, elde edilen bulgulara dayanılarak, işletmecilere, yerel yönetimlere yol gösterecek öneriler üretilecektir.

Anahtar Kelimeler: Alternatif Turizm, Çanakkale Zaferi, Deniz Turizmi.

---

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Anabilim Dalı, Lojistik Yönetimi Programı, İzmir, bulutbarisbulut@gmail.com

1. GİRİŞ

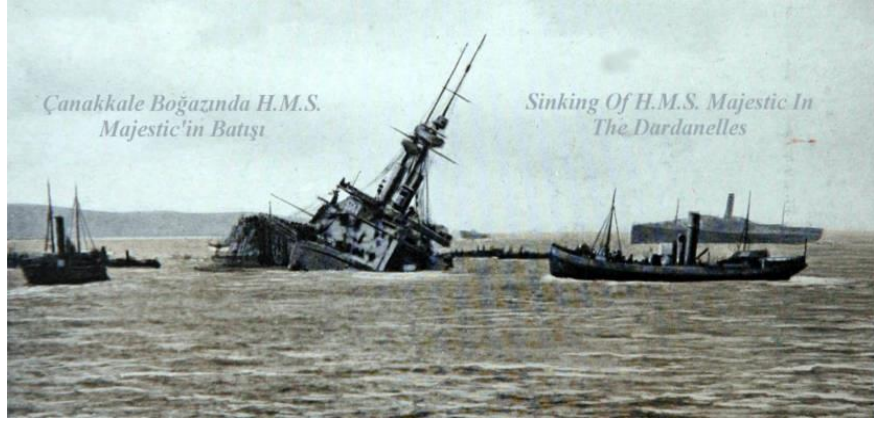
İngiltere ve Fransa, daha savaşın başlarında Boğazları ve İstanbul'u alarak, Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak, müttefikleri olan Rusya'ya bu yolla yardım ulaştırmak, Batı cephesindeki yüklerini hafifletmek üzere, Çanakkale'de bir cephe açmaya karar vermişlerdi. İngiliz Bahriye Bakanı Churchill'e ait olan bu düşünce, İngiliz ve Fransız gemilerinin 19 Şubat 1915'te Kumkale ve Seddülbahir tabyalarını dövmeye başlamasıyla uygulamaya kondu. İngiltere bu harekâta, Balkan Savaşı sonucunda 1914'te Yunan egemenliğine verilmesini sağladığı Ege adalarını ve özellikle Limni adasını harekât üssü olarak kullandı.

Müttefikler asıl hücumlarını ise 18 Mart 1915'te yaptılar. Ancak, Çanakkale Boğazını kolayca geçebileceklerini düşünen İngiliz ve Fransızlar, büyük bir yenilgiye uğrayarak geri çekilmek zorunda kaldılar ve deniz yolundan Boğazı geçemeyeceklerini anladılar. Bunun üzerine Gelibolu Yarımadasına asker çıkardılar. Böylece Çanakkale cephesinin kara savaşları (muharebeleri) dönemi başladı. Ancak Müttefikler burada da Türk askerlerinin şiddetli karşı koymasıyla karşılaştılar. Ağustos ayı başlarından itibaren Gelibolu'ya daha büyük birlikler çıkardılar. Fakat Mustafa Kemal'in komutasındaki Türk askerinin Anafartalar ve Conkbayırı savaşlarında gösterdiği başarı üzerine, buradan da ilerleyerek amaçlarına ulaşamayacaklarını anladılar. Bunun üzerine İngiliz ve Fransızlar, 19 Aralık 1915'ten itibaren, Çanakkale cephesindeki askerlerini geri çekmeye başladılar ve 8-9 Ocak 1916'da da burayı tamamen boşalttılar.

Böylece, Çanakkale'de Türk Ordusu, sekiz buçuk ay süreyle yarım milyonluk bir kuvveti karşısında tutmuş oldu. Bununla da batıdaki müttefiklerine büyük yardımda bulundu. Savaşı bir an önce bitirerek amaçlarına ulaşmak isteyen İtilaf Devletlerini durdurmayı başardı. Dolayısıyla bir süre için de olsa İstanbul'u ve İmparatorluğu işgal edilmekten kurtardı.

Çanakkale Savaşı (Muharebeleri), ilk gününden itibaren çok hareketli başladı ve sonuna kadar da aynı şekilde sürüp gitti. Yakın tarihin bu çok önemli ve kendine özgü gelişmeleri olan Çanakkale Savaşı'nda, Türk Ordusu ile Müttefik kuvvetleri yaklaşık olarak 465.000 kişi kayıp verdiler⁴⁴. Ancak, Türk Ordusu'nun verdiği büyük kayıplara karşılık Çanakkale'de kazandığı büyük zafer, çökmekte olan yıpranmış bir imparatorluğun içinden dinç ve güçlü Türk ulusunun varlığını ortaya koydu. Bu da, zaferin anlamını ve önemini daha da artırdı. (Uçarol, 2008: 589-590)

2. DENİZ MUHAREBELERİ (18 Mart 1915)

19 Şubat'ta başlayan bombardımanlarda İtilaf Donanması'nın başında Amiral Carden bulunmaktaydı. Carden, yapılan bu bombardımanların Boğaz'daki tabyalara zarar vermediğini, boşuna cephanelik harcamakta öteye gitmediğini üst makamlara iletmiştir. Fakat üst makamları ikna edemeyen Carden geçirdiği bir sinir krizi sonucu görevden alınarak yerine Amiral de'Robeck Birleşik Filo Komutanlığı'na getirilmiştir. Amiral de'Robeck komutasındaki Birleşik Filo, destek ve lojistik gemileriyle birlikte toplam 103 parça gemiden oluşmaktaydı. Bu filonun amacı; Merkez tahkimatları ve seygar bataryaları susturmak ve

sonrasında mayın gemileri ile Boğaz'daki mayınları temizleyerek İstanbul yolunu açmaktır.

Birleşik Filo;

- 1. Filo (İngiliz): Queen Elizabeth, Agamemnon, Lord Nelson, Inflexible, Triumph.
- 2. Filo (İngiliz): Albion, Irresistable, Vengeance, Swiftsure, Majestic, Prince George, Ocean, Cornwallis.
- 3. Filo (Fransız): Bouvet, Gaulois, Souffren, Charlemagne, Canopus.

1. Filo, saat 10:30'da Boğaz'a girer. Bu filo Merkez Tabyaları'nı bombalar. Kumkale gerisindeki Türk obüsleri karşı atışa başlamıştır. 1. Filo gemilerinden Agamemnon ve Inflexible isabet alırlar. 12 isabet alan Agamemnon uzaklaşır. Inflexible ise aldığı hasarla muharebeye devam eder.

Fransız Filosu, Türk Bataryaları'na karşı yakın mesafeden yaptığı bombardımanda etkili olur. Türk topçusu da atış menzilineki gemilere oldukça zarar verir. Bunlardan Gaulois büyük bir yara alır. 3. Filo geri çekilirken saat 14:00'da Bouvet, Nusrat'ın döktüğü mayınlardan birine çarpar ve büyük bir patlama olur. 3 dakika içinde 603 personeliyle sulara gömülür. Kalan 30 personeli yetişen küçük gemilerce denizden toplanır.

Saat 15:14'te Irresistable'ın yanında bir patlama olur ve gemi yan yatmaya başlar. Bölgeyi terk etmeye başlayan gemi 16:15'te mayına çarpar. Ocean kurtarmaya gitse de başarılı olamaz çünkü Merkez Tabyalar ve seygar bataryalar tarafından çapraz atışa tutulmuştur. Irresistable'nin personeli saat 17:50'de gemiyi terk eder. Terk edilmiş gemi 19:30'da Karanlık Liman'da topçu bataryalarımız tarafından batırılmıştır.

Saat 16:05'te Inflexible baş kısmından mayına çarpar. Gemi yan yatar ve baş tarafı suya gömülür. Harekat alanından uzaklaşan gemi Bozcaada'ya ulaşmayı başarır.

Saat 17:50'de Irresistable'dan uzaklaşan Ocean, Mecidiye Tabyası'ndan Seyit Onbaşı'nın attığı mermiyle dümen aksamından yara alır. Dümeni tahrip olan gemi kontrolden çıkarak Nusrat'ın döşediği mayınlardan birine çarpar. Akıntıyla Morto Koyu hizasına kadar sürüklenen Ocean burada batar.

Saat 18:00'da Amiral de'Robeck gerçekçi bir kararla tüm gemilere geri çekilme emrini verir. Boğazı donanmayla zorlayıp geçme düşüncesi büyük bir yenilgiyle son bulmuştur. İtilaf Donanması büyük kayıp vererek savaş gücünün 1/3'ünü kaybetmiştir. Böylece İngiliz Deniz

Bakanı Winston Churchill ve Akdeniz Sefer Kuvvetleri Komutanı Sir Ian Hamilton da kara harekatı olmaksızın boğazın denizden geçilemeyeceğine ikna olmuşlardır.

Deniz Harekatı sonucunda İtilaf Donanması'nda Irresistable, Ocean, Bouvet zırhlıları batmış; Inflexible, Agamemnon, Goulois, Souffren ağır yara alarak saf dışı kalmıştır. Batan gemilerle 44 top kaybedilmiş, 800 denizci ölmüştür. Bu hareket esnasında Türkler 79 şehit ve yaralı, Almanlar 18 ölü ve yaralı vermiştir.

Bu ağır yenilgiden sonra İtilaf Kuvvetleri 25 Nisan'daki Kara Savaşları'na kadar yaralarını sarmaya ve Kara Savaşları için hazırlıklara başlamışlardır.

3. KARA MUHAREBELERİ VE ÇANAKKALE ZAFERİNİN ÖNEMİ

Düşman Çanakkale Boğazı'nı denizden aşmayı başaramayınca, bu kez hedefine kara yoluyla ulaşmayı denedi. Çünkü İtilaf donanmasının uğradığı yenilgi dünyada büyük yankılar yapmış, İngiltere ve Fransa'nın prestijlerine ağır bir darbe indirmişti. Bunun hem tarafsız devletler, hem de İslam dünyasında derin politik etkileri olabilirdi. Böylece düşmanın 25 Nisan 1915'te giriştiği çıkarma harekatıyla kara savaşları başladı. İtilaf Kuvvetleri 8 ayı aşkın bir süre devam eden kara savaşlarında da başarılı olamadı. Bu kez Mehmetçiğin azmi ve genç bir komutanın askeri dehasının yarattığı strateji ile karşılaştı. Churchill'in "kaderin adamı" olarak nitelendirdiği 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal aynı gün, kolordu ve ordu komutanlarının emirlerini beklemeden 57. Alay'ı ileri sürerek Conkbayırı ve Kocaçimen tepelerine yaklaşmakta olan Anzak Kolordusu'nu geriye sürdü. Kolordunun ele geçirdiği bütün önemli noktaları geri aldı. O, bu savaşta askerlerine sadece taarruzu değil, ölmelerini emretti. Ordunun genel yedeğini oluşturan ve sadece ordu komutanının emri ile savaşa katılabilme yetkisi bulunan 19. Tümen bu emri bekleyerek yerinde durmuş olsaydı, Çanakkale'nin savunması düşebilir ve Boğaz düşman donanmasına açılabilirdi. 10 Ağustos 1915'teki Conkbayırı Taarruzunda bir şarapnel parçası Mustafa Kemal'in göğsünün sağ tarafına çarparak cebindeki saati parçalamış ve göğsünde derince bir kan lekesi bırakmıştı. Çanakkale Cephesi'ndeki kara savaşları İngilizlerin 19/20 Aralık 1915 gecesi Arıburnu ve Anafartalar, 8/9 Ocak gecesi de Seddülbahir bölgelerini boşaltmalarıyla son buldu.

Türk tarihinin kuşkusuz en şanlı zaferlerinden biri olan Çanakkale zaferinin sonuçları da aynı önem ve büyüklükte oldu. Türk askeri bu cepheye inançla ve yeni bir ruhla kendi öz vatanını savunmak için savaştı. Bu bir bakıma Milli Mücadele ruhunun doğuşu oldu. Çanakkale savunması hem Türkiye'nin İslam dünyasındaki saygınlığını arttırmış, hem de sömürge dünyasında milli kurtuluş fikrinin uyanışında

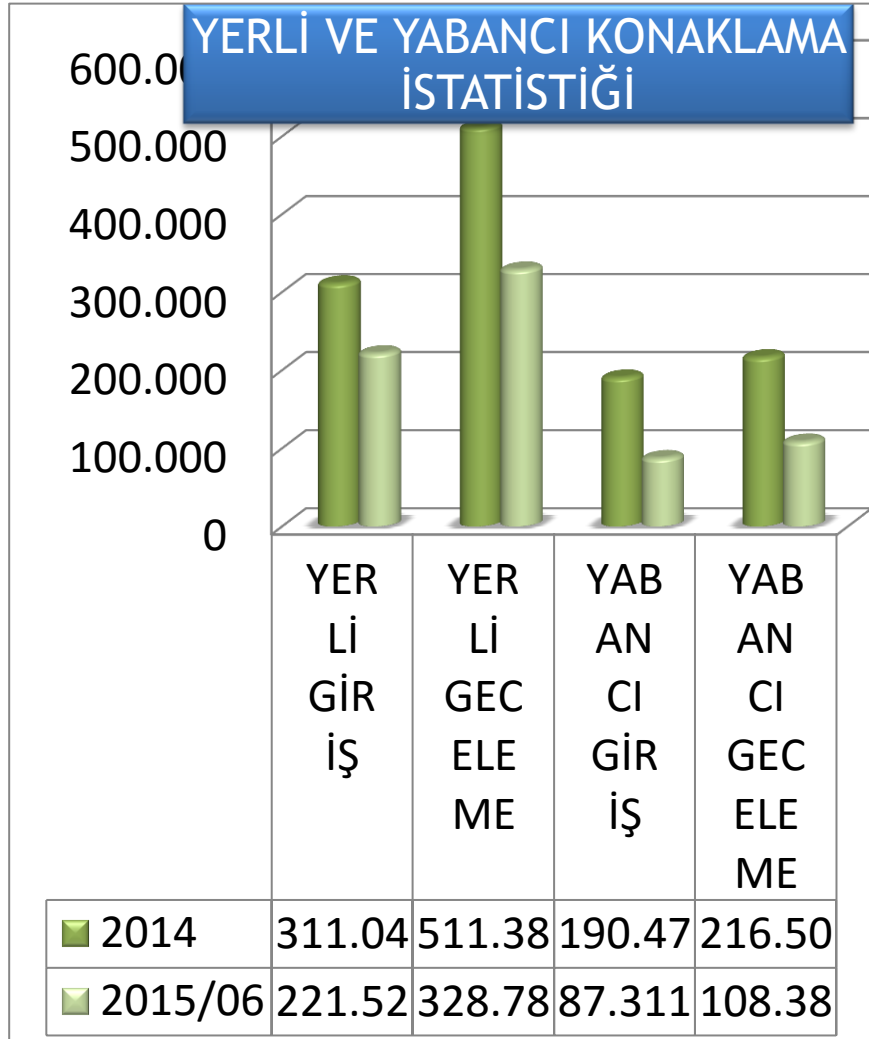
ve doğuşunda etkili olmuştur. Türk askeri Balkan bozgunu ile uğradığı prestij kaybını fazlasıyla gidermiş, mazlum milletlerin yenilmez gözüyle gördükleri İngiliz ve Fransız imparatorluklarının pekâla bilinçli ve kararlı bir direnişle geriletebileceklerini bütün dünyaya kanıtlamıştı. A.B.D. basınında İttifak grubunun diğer üyelerinin kazandıkları başarıların hiçbirinin, Çanakkale savunmasıyla kıyaslanamayacağı yazılmıştı. Bu savaşta Türk askerinin cesaret ve kahramanlığına, sevk ve komuta yeteneğine, civanmertliğine dost, düşman herkes tanık olmuştu. Çanakkale Zaferi Türkün özyurdunu paylaşma projelerini boşa çıkarmış, savaşın üç yıl daha uzamasını sağlayarak düşmanı güçsüz bırakmak suretiyle Türk Milleti'ne milli kurtuluş mücadelesini başlatma ve başarıyla sonuçlandırma imkanı sağlamıştı. Zaferin modern tarihimiz açısından en önemli sonucu Mustafa Kemal'i ön plana çıkarması ve ona Milli Mücadele'nin önderliği için gerek silah arkadaşları, gerekse Türk Milleti nezdinde gerekli karizmayı sağlamış olmasıydı.

Çanakkale Zaferi Rusya'nın sıkıntılarını arttırmak suretiyle Bolşevik ihtilalinin başgöstermesinde ve sonuçta da Çarlık rejiminin yıkılmasında etkili oldu. Çanakkale'de İngiltere ve Fransa'nın umdukları başarıya ulaşamaması Balkan Devletlerinin tutumlarını da etkilemiş, Bulgaristan Almanya safında yer alırken, Romanya ve Yunanistan bir süre daha savaşın dışında kalma siyasetlerini yürütebilmişlerdi.

Zaferin stratejik sonuçlarına gelince, serbest kalan 20 Türk tümeninin artık Rusya ve Mısır'a karşı kullanılabilme imkanı doğdu. Bunlardan bazıları Galiçya'da Alman ve Avusturyalılarla birlikte Ruslara karşı savaştı. Batı'nın Rusya ve Romanya ile bağlantısı tamamen kesildi ve Romen petrol havzası yakıtta şiddetle ihtiyaç duyan İttifak Devletlerinin eline geçti. Müttefikler Rus buğdayından yoksun kaldılar. İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti silahlarını bırakmadan önce Selanik'e büyük askeri güçler sevk etmişler, 300.000 kişilik bir İngiliz ordusu üç yılda Mısır'dan çözümlenerek Kudüs ve daha sonra Şam'a varabilmişti. Böylece kesin sonucun alınacağı Batı Cephesi yaklaşık bir milyon tecrübeli askerle, bunların silah ve malzemesinden yoksun kalmıştı.

Proje sahibi Churchill'in de uzunca bir süre gözden düşmesine neden olan Çanakkale Zaferi'nin kuşkusuz bedeli de ağır olmuş, Türk Milleti bu savaşta yüz binlerce evlâdını kaybetmişti. Şehit ve yaralı olarak Türk kayıpları hakkında verilen rakamlar 190.000 veya 218.000'dir. Buna karşılık İngiliz ve Fransız kayıpları toplam 146.500 kişidir. Osmanlı İmparatorluğu kaynakları son derece kıt bir devlet olduğundan, bu kayıpların yeri doldurulamamış, bundan diğer cephe de olumsuz yönde etkilenmişlerdi. Düşman ise, sınırsız kaynaklara sahip olduğundan aynı ölçüde etkilenmemişti. Bu büyük ölçüdeki insan kaybı sonraki yıllarda Türkiye'nin kalkınmasını da yıllar boyu olumsuz yönde etkilemeye devam etmiştir.

4. ÇANAKKALE İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ ZİYARETÇİ İSTATİSTİKLERİ (2014-2015/06)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu savaşın başında, birçok bilinmeyen vardı. Avustralya'dan Jeff Sims, Yeni Zelanda'dan Nigel Day, İngiltere'den David Goodwood, Hindistan'dan Kamran Raj Hashmi, Senegal'den Yosep Gurka'lar, Rus

denizciler savaşa katılan diğer milletlerin askerleri de, çanakkale savaşına, onların deyimiyle Gelibolu seferlerine katılmadan önce, binlerce kilometre uzaklıktaki ne Çanakkale'nin, ne boğazın, ne de Gelibolu'nun neresi olduğunu bilmiyorlardı. Türkiye'nin, Anadolu'nun neresi olduğunu bilmiyorlardı. Neden gittiklerini de bilmiyorlardı. Kiminle savaşacaklarını da ...

Bouvet gemisindeki 600 Fransız denizcisi, Ocean ve İresistible'daki İngiliz denizciler, 18 Mart 1915'te mezarlarının Çanakkale Boğazının tuzlu suları olacağını bilmiyorlardı.

Amiral de Robeck, harekattan bir gün önce getirildiği itilaf devletleri filo komutanlığında, bir gün sonra büyük bir bozguna uğrayacağını bilmiyordu.

Fransız amiral, yanlış rapor veren oğlunun idam edilme kararına imza atacağını bilmiyordu.

Büyük cesaretle planlanan bir taktik hareketle Nusrat gemisiyle dökülen 26 mayının stratejik kayıplar yaratabileceğini bilmiyorlardı.

Mustafa Kemal gibi müstesna bir asker, bütün kara hareketi planlarını bozacağını bilmiyorlardı.

Gelibolu'da az sayıdaki türk askerinin, her türlü olumsuz şarta rağmen eşi görülmemiş bir şekilde denizden yapılan marmara ve boğazlar lojistik nakliyatıyla ve yüzlerce seferle 22 tümenlik bir güce çıkarılacağını bilmiyorlardı.

Daha o kadar çok bilemeyecekleri şeyler vardı ki, o bilinmeyenler, bir bilineni tekrar tarihe ve bilmeyenlere öğretti.

ÇANAKKALE GEÇİLMEZ!

Bu kadar önemli ve büyük bir zaferi ne kadar biliyoruz ve ne kadar öğretebiliyoruz? Nusrat mayın gemisinin deniz savaşının kaderini nasıl değiştirdiğini, sonucunda hiç hesapta olmayan kara savaşına nasıl neden olduğunu gerçekten kaçımız biliyoruz? Deniz savaşlarında bu başarı elde edilmemiş olsaydı kara savaşları olmayacak, kara savaşları olmazsa Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk belki de tarih sahnesinde öne çıkmayacak ve belki de Kurtuluş Savaşımız hiç olmayacaktı. Bu olaya bu açıdan acaba kaçımız bakabildik? Tarihte eşine ender rastlanır bu müstesna zaferin Kurtuluş Savaşı ve ATATÜRK'le doğal olarak TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ ile doğrudan ilgili olduğunu ne kadar biliyoruz?

Tarihimizin önemli dönüm noktalarından biri olan deniz zaferimizin öncelikle kendi evlatlarımıza, vatandaşlarımıza sonra da yurtdışından gelen turistlere deniz muharebelerine ve deniz zaferine ağırlık verilerek anlatılmasının ardından kara muharebelerine geçilmesinin daha bütüncül ve faydalı olacağına inanıyorum. Bu nedenle dönemin şartlarına uygun tasarlanmış gemilerle, hiç olmazsa günümüz gemileri ile ziyaretçilere önce deniz muharebelerin ana hatları ile geçtiği bölgelerde o günü canlandırarak anlatılmasının daha faydalı olacağını

düşünüyorum. Böylece Nusrat mayın gemisinin mayınlarını nereye, hangi maksatla döşediğini, diğer mayın hatlarından farklarını göstererek anlatılması şüphesiz öneminin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Düşman donanması hangi kuvvetlerle nerede, nasıl tertiplenmişlerdir? Deniz muharebeleri nerede başlamıştır? Düşman donanmasına ait gemiler nerede manevra yapmışlar, mayın gemileri nereleri kontrol etmiş, neden Nusrat mayın gemisinin döktüğü mayınları bulamamıştır? Nusrat mayın gemisinin diğer hatlara dik hatta mayın döşemesinin nedeni nedir? Seyit Onbaşının önemi nedir, Nusrat mayın gemisinin döşediği mayınlarla ilgisi nedir? Bütün bu soruların cevabının denizde olayların sırasına göre anlatılması şüphesiz çok etkileyici olacak ve ziyaretçilerin akıllarına kazınacaktır.

Deniz muharebelerinin denizde anlatılmasını müteakip günümüzde olduğu gibi kara hareketinin anlatılmasına karada devam edilmesi ziyaretçilerin dikkatini daha çok çekerek daha kolay anlamalarına aralarında daha rahat bağlantı kurmalarına sebep olacağına inanmaktayım. Bu sayede de ziyaretçi sayısının artacağını ve ülkemize hem maddi hem manevi kazanç sağlayacağını değerlendirmekteyim.

KAYNAKÇA

- Uçarol, R. (2008). Siyasi Tarih, DER Yayınları, İstanbul
Çanakkale Valiliği Çanakkale Deniz Savaşları.
<http://www.canakkale.gov.tr/tr/canakkale-savaslari/deniz-savaslari> Erişim Tarihi: 15.12.2015
- Çanakkale Valiliği Çanakkale Savaşlarının Önemi.
<http://www.canakkale.gov.tr/tr/canakkale-savaslari/canakkale-savaslarinin-onemi> Erişim Tarihi: 15.12.2015
- TC Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-57/canakkale-savaslarinin-onemi-ve-sonuclari> Erişim Tarihi: 15.12.2015
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Ziyaretçi İstatistikleri (2014-2015/06) iktm17@kulturturizm.gov.tr